

Forme i oblici drški na posuđu

U ovom radu su arheološki analizirane drške kao autopsijski delovi keramičkog posuđa sa vinčanskog kasnoneolitskog naselja u selu Čučugama. Analiza je izvršena s aspekata formalne, tehno-morfološke, funkcionalne, stilsko-tipološke i relativno-hronološke studije ovih predmeta. Rezultati pokazuju da se drške najčešće javljaju kao funkcionalni, ali i ukrasni deo na keramičkim recipijentima pokućstva: zdelama, loncima i ćupovima. Njihov najčešći oblik je trakast, trakasto-lučni i jezičast. Ova, kao i druge analizirane karakteristike drški sa Čučuga približavaju ovu seriju onima na istovremenim naseljima u Supskoj (Pomoravlje) i Divostinu (Šumadija), što potvrđuje pretpostavku da o opredeljenju neolitskog naselja Čučuge-Ilića brdo u fazu Vinča D2.

Uvod

Drška predstavlja element posude koji može da pruži odgovor o funkciji i opštoj formi recipijenta. Međutim, kako sama posuda neretko predstavlja i predmet primenjene umetnosti grnčara-zanatlije, forma i oblik drške u arheologiji mogu da predstavljaju i veoma osetljiv filter za stilsko i kulturno-hronološko opredeljenje čitavog nalaza. Kombinovanjem podataka o kontekstu nalaza i proučavanjem formalnih karakteristika drški može se, uz veću ili manju sigurnost, relativno-hronološki odrediti neki kulturni sloj ili čak čitavo nalazište.

Cilj ovog istraživanja bila je analitička obrada čitavih nalaza i fragmenata drški sa lokaliteta Ilića brdo u Čučugama. Problem je bio da se utvrdi ukupni broj drški u odnosu na ukupni broj posuda, a zatim i da se ispituju njihov oblik i forma preseka. Konačno, nakon klasifikacije u određene grupe, nalazi su upoređivani sa drugim poznatim serijama nalaza sa drugih istovremenih nalazišta.

---

*Ana Bogner (1979),
Beograd, Hanibala
Lucića 6, učenica 3.
razreda Treće
beogradske
gimnazije*

MENTOR:

*Daniel Jelić,
Pocerski Dobrić
(Šabac), student 1.
godine arheologije u
Beogradu*

Opis istraživanja i rezultati

U prvoj fazi rada obrađena je keramika iz prvih šest otkopnih slojeva Sektora 1 i 2 lokaliteta u Čučugama. Fragmenti su klasirani, a zatim i međusobno fizički spojeni, tamo gde je to bilo moguće. Analizirana je ukupna serija od 3521 nalaza, uglavnom keramičkih fragmenata. Konstatovano je ukupno 78 drški različitih recipijenata, u odnosu na 491 posudu (minimalni broj posuda – MBP), koliko je utvrđeno prethodnom analizom (vidi rad Lane Jelenković u istom ovom zborniku).

Verovatno je postojalo sedam do devet parova, što nam govore podaci o njima. Dakle, radi se o drškama koje su mogle da u parovima čine deo jedne iste posude. Uočen je jedan par bradavičastih, dva para jezičastih, tri para trakastih, jedan par tunelastih i verovatno dva para trakastih lučnih drški. Na jednoj fizički rekonstruisanoj zdeli postojale su dve trakaste lučne drške koje su se nalazile na gornjem delu trbuha. Ova zdela je koničnog oblika i to je za sada jedina rekonstruisana posuda sa drškama.

Oblik drški

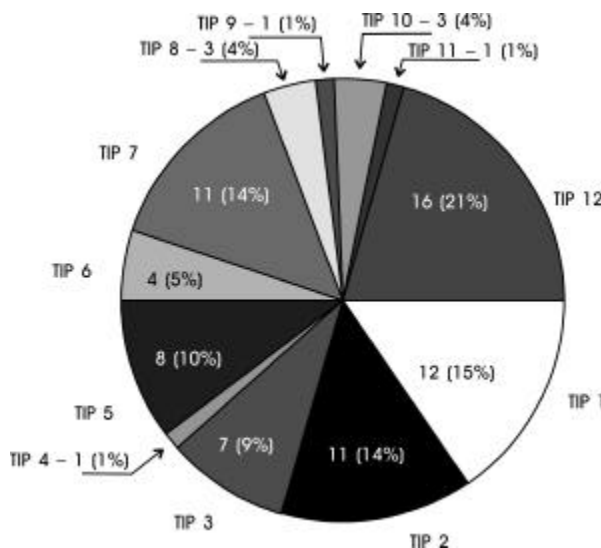
Prema svom obliku, ove drške se mogu podeliti u 12 tipova:

1. trakaste
2. jezičaste
3. bradavičaste
4. rožaste
5. tunelaste
6. dugmaste
7. trakaste lučne
8. trakaste lučne sa bradavičastom aplikacijom
9. zoomorfne
10. falusoidne
11. polumesečaste
12. neodredljivog oblika

Od 78, njih 62 su bile dovoljno očuvane da bi se mogli odrediti oblik i forma (slika 2). Očigledno preovlađuje tip *trakastih* drški, koje mogu da se jave i u varijanti trakasto-lučnih (23, skoro trećina ukupne serije). Druga grupa po brojnosti su *jezičaste* drške. Falusoidna i trakasta lučna sa bradavičastom aplikacijom zastupljene su sa po tri primerka (oko 5%), dok polumesečasta, zoomorfna i rožasta predstavljaju izuzetak (po jedna).

Položaj drški

Autopsijskim ispitivanjem utvrđeno je ukupno 7 pozicija, tj. položaja drški na posudama. To su:

Slika 2.
Tipovi oblika drški
na keramičkim
posudama sa Čučuga.

Figure 2.
Types of ceramic
vessels handle shapes
from Čučuge.

- A. obod
- B. vrat
- C. rame
- D. gornji deo trbuha
- E. središnji deo trbuha
- F. donji deo trbuha
- G. rame i trbuh

Najčešći položaj drški na posudi je središnji deo trbuha. Od 33 drške za koje je bilo moguće odrediti autopsijski položaj (40% od ukupne serije), 14 se nalazi na srednjem delu trbuha (20%), dok je na gornjem delu trbuha smešteno njih 11 (15%). Na ramenu posuda su samo 4 drške (5%).

Forma preseka drški

Utvrđene su tri moguće forme preseka drški na posudama sa Čučuga (tabela 1):

1. kružna
2. ovalna
3. pravougaona

Izvesno je da ubedljivo prevladuje *ovalna* forma preseka (oko 75%) i to praktično nezavisno od oblika i forme drške posuda.

Diskusija

Od prepoznatljivih vrsta najviše je trakastih, a zatim jezičastih. Ova pojava je važna zbog upoređivanja i hronologije naselja, jer se veoma slična distribucija drški javlja i na lokalitetu Supska, gde u višim otkopnim

slojevima takođe preovlađuju trakaste (slojevi 1 i 2) i jezičaste drške (slojevi 3 i 4) (Garašani i Garašani 1979), kao i na lokalitetu Divostin (Madas 1988), gde ih ponekad ima više od dve na jednoj posudi. Trakaste se najčešće nalaze na većim posudama tipa ćupova, zdela i lonaca.

Tabela 1. Forme preseka drški

Oblik drške	Forma preseka		
	1	2	3
1	0	11	2
2	0	3	0
3	1	2	2
5	2	4	0
6	1	2	0
7	1	9	0
8	1	1	0
9	0	0	0
10	1	2	0
11	0	1	0
12	0	0	0
UKUPNO	7	35	4

Od namene i oblika suda zavisi i položaj drški na njima. Tako, prema postojećim autopsijskim podacima ustanovljeno je da je postojalo šest različitih položaja na posudi gde su se drške mogle nalaziti. Najčešće su se nalazile na središnjem delu trбуhu. Na Divostinu su se najčešće nalazile na gornjem delu trбуha, ispod ramena.

Drške su pravljene, kao i posude na kojima su se nalazile, od gline sa različitim primesama i u različitim dimenzijama, pa se na osnovu toga može manje ili više precizno odrediti funkcija posuda. Veće deblje drške, koje su time bile i zgodne za prihvatanje, modelovane su najčešće na loncima i zdelama i drugom posudu koje se koristilo u kući i nije bilo potrebe duže ga nositi. Manje posude su korišćene i sa jezičastim drškama ili polumesečastim – kao što su to one na Divostinu (McPherron i Srejović 1988). Za termičku obradu hrane ili skladištenje su uglavnom korišćene posude sa jezičastim ili trakastim lučnim drškama.

Za duži transport su korišćene posude koje po pravilu imaju tunelaste drške. Ove, za razliku od trakastih, imaju znatno manji otvor, tj. taman toliki da prođe uže. Na taj način privezane, posude su se mogle lakše nositi. U ovakvom slučaju tunelaste drške su se nalazile na ramenu ili vratu. Manji lonci, tako uvezani nošeni su na način na koji se to čini i danas (brojne su etnografske paralele). Ponekad, ako je postojao i poklopac, tu-

nelaste drške su korišćene (i na poklopcu su bile iste forme preseka) za pričvršćivanje poklopca za posudu. Ipak, materijalnu potvrdu ove pretpostavke na Čučugama do sada nismo konstatovali, ali se smatra da ih je verovatno bilo, zbog analogije sa navedenim nalazištima. Na ovaj način su verovatno držane obešene posude sa šiljatim ili sferničnim dnom.

Tanje trakaste drške su najverovatnije bile na posudama za držanje tečnosti i spajale su obod sa vratom ili trbuhom (McPherron i Srežović, *ibid.*).

Isključivo ukrasnu funkciju su imale male bradavičaste drške, veličine kuglice, koje su se mogle nalaziti i na većim i na manjim posudama. Na Divostinu, na primer, javljaju se na istoj posudi zajedno sa drugim drškama, koje su zaista bile funkcionalne. U ovakvim slučajevima uglavom se nalaze na ramenu posude i ima ih je dve ili više. Zanimljivo je da su u Čučugama nađene tri trakaste lučne drške, koje na sredini imaju bradavičastu dršku kao ukras.

Zoomorfne i falusoidne drške su mogle imati istovremenu i utilitarnu (praktičnu) i ukrasnu funkciju. Zoomorfna je do sada utvrđena samo u jednom slučaju, a falusoidne su vrlo slične takozvanim malim jezičastim drškama iz Supske (Garašaniin i Garašaniin 1979). Međutim, ove drške sa Čučuga zaista podsećaju na stilizovanu predstavu falusa (u nekim slučajevima i vrlo ekspresivno), te se, iako ne mnogobrojne, izdvajaju kao izrazita specifičnost neolitskog naselja u Čučugama.

Zaključak

Pregledom i analitičkom studijom ove serije dobijeni su podaci koji u ograničenoj meri odgovaraju podacima dobijenim istraživanjima Divostina i Supske. Na osnovu upoređivanja lokaliteta Ilića brdo sa njima, Čučuge se mogu stilsko-hronološki opredeliti u period Vinča D2.

Smatram da je ova serija malobrojna u odnosu na celokupni materijal iz Čučuga, da bi se na osnovu nje izveli definitivni zaključci. Zato se ovaj rad uglavnom zasniva na pretpostavkama donetim na osnovu upoređivanja sa drugim lokalitetima. Statističke odnose ovde iznete dalja istraživanja mogu lako da poremete. Da li će naše pretpostavke biti osporene, ili bar delimično dokazane, ostaje da se vidi daljom analizom prikupljenih predmeta.

Literatura

Garašaniin, D. i Garašaniin, M. 1979. *Supska Stublina – praistorijsko naselje vinčanske grupe*. Beograd: Narodni muzej

Gavela, B. 1956. *Praistorijska arheologija*. Beograd: Nolit

Madas, D. 1988. Vessel forms of the Ib House Floors. In *Divostin and the Neolithic of Central Serbia* (ed. A. McPherron and D. Srejović). Pittsburgh / Kragujevac: University of Pittsburgh / Narodni muzej Kragujevac

McPherron, A. & Srejović, D. 1988. (ed.) *Divostin and the Neolithic of Central Serbia*. Pittsburgh / Kragujevac: University of Pittsburgh / Narodni muzej Kragujevac

---

Ana Bogner

Vessel Handles Forms and Shapes

Handles and knobs, as autopsical parts of pottery vessels from the Late Neolithic Vinča culture settlement in the village of Čučuge, were analyzed in the study. The analysis has been conducted from formal, technomorphological, functional, stylistic-typological and relative-chronological aspects of these finds.

A total of 78 handle and knob samples are documented, comparing with minimal number of vessels of 491. By the autopsy, nine handle pairs showed up. They all were examined to obtain the data about morphological and functional classes.

The results show that the handles basically occur as functional parts of the household ceramical recipients: bowls, pots, and jars. On the other side, in the case of ornamented knobs, they also could exist as a kind of aesthetical supplement.

The most frequent handle shape is band-like and band-like ached, and the knob shape is mostly tongue-like. This, as well as the other analyzed characteristics of the Čučuge vessel handles, adjoins the serial to those that belong to contemporary settlements in Supska (Morava region) and Divostin (Šumadija). That confirms the thesis that the settlement of Čučuge-Ilića brdo should be chronologically defined in the Vinča D2 phase.

